

THE COMBINATION OF “DIGITAL EDUCATION” AND “DIGITAL CULTURE”

Navoi State University
Aslonov Jurabek Mansurovich
jurabekaslonov03@gmail.com

Abstract

This article provides a comparative analysis of the concepts of "digital education" and "digital culture", their definitions, and their specific characteristics. At the same time, the article also examines the philosophical and social aspects of these concepts.

Keywords: culture, education, digital education, digital culture, digital environment, communication, ethics, security

RAQAMLI TA'LIM VA RAQAMLI MADANIYATNING UYG'UNLIGI

NavDU doktoranti
Aslonov Jurabek Mansurovich
jurabekaslonov03@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur maqolada “raqamli ta’lim” hamda “raqamli madaniyat” tushunchalari, ularning ta’rifi, ularning o’ziga xos xususiyatlari qiyosiy tahlil qilinadi. Shu bilan bir qatorda, maqolada ushbu tushunchalarning falsafiy va ijtimoiy jihatlari ham o’rganiladi.

Kalit so’zlar: madaniyat, ta’lim, raqamli ta’lim, raqamli madaniyat, raqamli muhit, kommunikatsiya, etika, xavfsizlik

СОЧЕТАНИЕ «ЦИФРОВОГО ОБРАЗОВАНИЯ» И «ЦИФРОВОЙ КУЛЬТУРЫ»

Навоийский государственный университет
Аслонов Журабек Мансурович
jurabekaslonov03@gmail.com

Аннотация

В данной статье представлен сравнительный анализ понятий «цифровое образование» и «цифровая культура», их определений и специфических характеристик. Одновременно в статье рассматриваются философские и социальные аспекты этих понятий.

Ключевые слова: культура, образование, цифровое образование, цифровая культура, цифровая среда, коммуникация, этика, безопасность

Ta'lim funksiyalari va tuzilishining o'zgarishi bilan ijtimoiy-madaniy fenomen kontsepsiyalarining falsafiy idroki ham o'zgaradi. Ta'limni ijtimoiy hodisa sifatida o'rganish qadimgi yunon faylasuflari tomonidan boshlangan, o'rta asrlarda davom etgan va G'arbiy Yevropa Uyg'onish davrida yetakchi yo'nalishga aylangan[1. 8-bet]. Zamonaviy ta'lim bilimlar tizimining markaziga aylanishi, o'qitish va tadqiqotni birlashtirishi, madaniyat markazi va manbai bo'lishi kerak.

XX asr o'rtalarida ta'limni tushunish o'zgarib bordi, bu ijtimoiy va madaniy faoliyatdagi yangi realiyalar bilan bog'liq edi [2.358-bet], xususan, globallashuv jarayonlari ta'lim muassasalari miqyosining o'sishiga, klassik modeldan zamonaviy modellarga o'tishiga ta'sir ko'rsatdi.

Ta'lim tuzilishi va mazmunidagi o'zgarishlar bilimlarni ommaviy ishlab chiqarishga bo'lgan o'sib borayotgan ehtiyoj bilan bog'liq edi, ma'naviy, shaxsiy o'sish va tarbiya fakultativ omillarga aylanadi, bundan tashqari, fan kasbga aylanadi va oliy ta'lim bitiruvchisi ma'lum bir sohaning o'rtacha mutaxassisi bo'lib qoladi [3.91-bet]; ta'lim elitar holatdan ommaviy holatga o'tadi [4.101-bet]. Zamonaviy bosqichda globallashuv jarayonlari, muqobil moliyalashtirish va tadbirkorlik faoliyatini izlash, fanlararo yo'nalishda fan rivojlanishiga ta'siri qiladi. Nemis falsafasi zamonaviy oliy ta'lim vazifalari qatorida nafaqat o'qitish, balki talabalar jalb qilinishi kerak bo'lgan faol tadqiqot faoliyatini ham ajratib ko'rsatdi [5.64-bet]; shunday qilib, «tadqiqot orqali ta'lim» kontsepsiyasi shakllandi, Universitetlar Buyuk Xartiyasida (1988 y.) bu tamoyil normativ ravishda mustahkamlandi va tadqiqotlar o'quv jarayonining immanent qismi sifatida e'lon qilindi.

Umuman olganda, ta'lim ijtimoiy-madaniy fenomendir, uning rivojlanishini ijtimoiy, iqtisodiy, tarixiy va g'oyaviy omillardan ajratib ko'rib bo'lmaydi, bu omillar ko'p jihatdan oliy ta'lim kontsepsiyasining o'zini belgilaydi. Ta'lim fenomenini to'liq tushunish uchun funksional va institutsional metodologiyaning kognitiv imkoniyatlari va evristik natijalarini taqqoslash tahlilidan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Nazarda tutilayotgani shundaki, ta'limning paydo bo'lishi va dastlabki shakllanish bosqichida tahlil funksional yondashuv asosida amalga oshiriladi, oliy maktabning tarixiy va zamonaviy tushunchada shakllanish davrlarida esa uning mazmuniy va protsessual tarkibiy qismi funksional-institutsional tahlil yig'indisi asosida tushunish uchun qulayroqdir.

“Raqamli ta'lim” atamasiga turli adabiyotlarda, turli xil olimlar tomonidan turlicha ta'rif berilgan. Masalan, UNESCO ning rasmiy sahifasida u quyidagicha izohlanadi: “Raqamli ta'lim o'rganish va o'qitish jarayonlarini osonlashtirish uchun raqamli texnologiyalar va resurslardan foydalanishni anglatadi. Ushbu yondashuv ta'limda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini (AKT) integratsiyalashgan holda interfaol va moslashuvchan o'quv muhitini yaratishga imkon beradi. Raqamli ta'lim turli usullarni, jumladan, onlayn kurslar, virtual sinflar va ta'lim dasturlarini o'z ichiga oladi.” [19]

Yuqoridagilardan tashqari, «raqamli madaniyat» tushunchasi raqamli savodxonlik va kompetentlikning alohida darajasini aks ettiradi. Ilgari insonga katta ma'lumotlar bazalari bilan samarali ishlash, axborot texnologiyalaridan foydalangan holda kerakli ma'lumotlarni qidirish, tanlash va qayta ishlash ko'nikmasi talab qilinmasdi, va faqat bugungi kunda bu barchasi ijtimoiy hayotga tobora mustahkam kirib bormoqda. Shunday qilib, raqamli madaniyat, tamoyillar va kompetensiyalar to'plami sifatida, ta'lim bilan o'zaro ta'sir va professional faoliyatda vazifalarni hal qilish uchun axborot-kommunikatsiya raqamli texnologiyalaridan ustun foydalanishni tavsiflaydi [20], lekin uning bazaviy qadriyatlari va tamoyillarini ham ajratib ko'rsatadi: texnologik moslashuvchanlik (zamonaviy raqamli texnologiyalarni bilish va qo'llash), raqamli fikrlash (vazifalarni hal qilishda raqamli texnologiyalardan foydalanishga ustunlik berish), kommunikatsiya (o'zaro muloqot uchun raqamli kanallardan keng foydalanish), ma'lumotlar (raqamli ma'lumotlar tahlili asosida qarorlar qabul qilish), etika (raqamli muhitda xulq-atvor tamoyillarini tushunish), xavfsizlik (axborot xavfsizligi tamoyillarini bilish). Ya'ni bularning barchasi raqamlar inson va jamiyat kundalik dunyosining ajralmas tarkibiy qismiga aylanadigan yangi dunyoni yaratadi, bu o'z navbatida alohida, raqamli savodxonlikni talab qiladi.

Raqamli muhitda «madaniyat» tushunchasi bilan sodir bo'layotgan tub o'zgarishlarning guvohi bo'lar ekanmiz, shuningdek, yuqorida ko'rsatilgan raqamli madaniyat ta'riflarini tahlil qilar ekanmiz, bu bizga ushbu ishda operatsiya qiladigan o'z konsepsiyamizni kiritish imkonini beradi: Raqamli madaniyat – bu raqamli obyektlar va fenomenlarni yaratishga asoslangan insoniyat mavjudligining alohida shakli bo'lib, ular an'anaviy ijtimoiy-madaniy kommunikatsiyalarning xulq-atvor o'rnatilishlariga o'zgartirishlar kiritadi, shuningdek, insonning ma'lum qadriyatlarini qo'llab-quvvatlash uchun asosiy elementlardan biri sifatida raqamli savodxonlikni o'z ichiga oladi, ular mentallikda mustahkamlangan va uning raqamli muhitda muvaffaqiyatli moslashuvini yaratadi.

Raqamli madaniyat bugungi kunda allaqachon ta'limning tarkibiy qismidir va insoniyatning axborot ehtiyojlarini ta'minlashga qaratilgan. Bu axborot madaniyati rivojlanishining oraliq yakuni va bir vaqtning o'zida uning eng rivojlangan bosqichi, ma'lum bir ta'lim muhitini yaratishni nazarda tutuvchi sifat jihatidan yangi pog'onadir. Raqamli muhitda axborotning jamiyatning strategik resursi sifatidagi ahamiyati, axborot texnologiyalarining katta evristik potentsiali to'liq anglanadi, amaliyotda raqam bilan ishlashga o'qitish mexanizmi amalga oshiriladi, axborot, jamiyatning madaniy qadriyatlariga to'liq kirish imkoniyati ta'minlanadi. Albatta, jamiyatning raqamli madaniyatini shakllantirishga kitob, arxiv, muzey fondlarini raqamlashtirish, milliy va millatlararo darajadagi elektron kutubxonalarni tashkil etish bo'yicha fundamental ishlar ham nazarda tutilishi kerak.

Zamonaviy bilimlarni o'zlashtirish, ma'rifatli va yuqori madaniyatli bo'lish istagi barchamiz uchun hayotiy ehtiyojga aylanishi kerak. Barqaror rivojlanish maqsadida biz raqamli bilimlar va axborot texnologiyalarini chuqur o'zlashtirishimiz kerak, bu bizga progressga erishishning eng qisqa yo'li bo'ylab yurish imkonini beradi. Zamonaviy dunyoda raqamli texnologiyalar barcha sohalarda hal qiluvchi rol o'ynaydi[21].»

Bugungi kunda umum qabul qilingan talqinda Raqamli madaniyat raqamli muhitda muvaffaqiyatli faoliyat yuritish, jamiyatda axborot almashinuvi va professional hamda ilmiy faoliyatda raqamli maqsadlarni hal qilish uchun axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish qobiliyatini tavsiflovchi kompetensiyalar majmui sifatida belgilanadi[22].

Raqamli madaniyatni butun dunyo bo'ylab tarqalgan elementlar, amaliyotlar va qadriyatlar to'plami sifatida tasvirlash mumkin, ular umumiy Internet tarmog'i va turli xil ijtimoiy tarmoqlar yordamida o'zaro ta'sir qiladi[6.55-65-bet].

N. Luman ta'limni jamiyatdagi uning tizim osti mavjudligi nuqtai nazardan tadqiq qildi[7.248-bet], shuningdek, ta'lim prinsipi jihatidan individlar tomonidan amalga oshiriladigan pozitsiyalar tizimi ekanligi haqida g'oyani ilgari surdi, ular buning natijasida mos keladigan rollar va funksiyalar to'plami bilan ma'lum bir ijtimoiy maqomga ega bo'ladilar, bunda ushbu rollar subyektning xulq-atvor faoliyatini belgilaydi va uni butun tizim ichida turli darajadagi tuzilma birliklari bilan tizimli o'zaro ta'sirga kiritadi.

Funksional yondashuv tufayli ta'lim «ijtimoiy lift» sifatida, ijtimoiy o'sishning o'ziga xos kanali sifatida tushunila boshlandi, chunki aynan ta'lim tufayli ta'lim faoliyati subyektlarining potentsiali rivojlanadi va keyinchalik bu qarashlar «inson kapitali» nazariyasi rivojlanishi, ta'lim jarayonining funksional idrokini shaxsiy va kasbiy o'sishiga uzoq muddatli investitsiya sifatida qo'yishga asos bo'ladi[8.23-33-bet]. Ushbu pozitsiyada ta'lim shunchaki bilish jarayoni emas, balki shaxs rivojlanishining muhim resursi, iqtisodiy resurslar umumiy bozorining bir qismiga aylanadi, chunki ma'lumotlilik, kvalifikatsiya differensiatitsiyasi mehnat bozori omillariga aylanadi, ularning ehtiyojlarini qondirish orqali individ o'zining iste'molchilik so'rovlarini qondirish qobiliyatiga ega

bo'ladi, bu qanchalik katta bo'lsa, uning raqobatbardoshligi, professionalizmi, kerakli ko'nikmalarga ega bo'lishi va ularni bozor kon'yukturasiga moslashtirish qobiliyati shunchalik yuqori bo'ladi[9.336-bet].

Birinchi marta "digital culture" iborasi amerikalik olim va faylasuf Charlz Gier tomonidan ko'rib chiqilgan, u raqamli madaniyat va uning rivojlanish tendensiyalarini tadqiq qilib, o'z kitobida qayd etadi: «Raqamli texnologiyalar kundalik hayotimizga qanchalik kirib borgani va shundan kelib chiqib, biz "raqamlashtirish" so'zi haqiqatan ham nimani anglatishini tushunishimiz muhimdir. Texnik terminlarda raqamlashtirish ma'lumotlarni diskret elementlar shaklida belgilash uchun ishlatiladi.

Madaniyatning o'zini tadqiq qilish tarixiylik va funksionallik tamoyillariga tayanadi. Rasmiy ravishda madaniyat – ko'p qirrali ijtimoiy fenomen bo'lib, inson va jamiyatning tarixiy rivojlanishi mahsulidir va shu sababli o'z elementi sifatida texnologiyani o'z ichiga oladi (madaniy buyum sifatida).

Insoniyat fikri tarixida madaniyat yovvoyilik va vahshiylikdan farqli o'laroq, «tarbiyalilik», gumanizm va ma'rifat ideallariga moslik, «aqlga» ergashish sifatida tushunilgan. Ushbu tushuncha XVIII asrdan alohida ahamiyat kasb eta boshladi. Fransuz ensiklopedistlari asarlarida ilk bor ushbu tushuncha I.G. Gerder tomonidan «Insoniyat tarixi falsafasiga g'oyalar» traktatida kiritilgan. Eng keng ma'noda, madaniyat bu tabiiy narsalar va hodisalardan farqli o'laroq, inson tomonidan yaratilgan va yaratilayotgan boylikdir (moddiy va ma'naviy) [10.150-bet]. Madaniyat - bu insoniyat hayot faoliyatining turli sohalarida juda ko'p ma'nolarga ega bo'lgan tushuncha. Keyinchalik ushbu so'zning keng va tor ma'nosini farqlash muhimdir. Zamonaviy dunyoda, raqamlashtirish madaniyat asosiga aylanmoqda va ko'z o'ngimizda shu madaniyatning o'zini ham, bizni o'rab turgan jamiyatni ham o'zgartirmoqda. «Raqamli madaniyat» tushunchasi bir necha ma'noga ega va falsafiy fikrda ham, boshqa sohalarida ham turlicha talqin qilinadi.

Metodologik nuqtai nazardan madaniyatni juda keng qamrovda, umumiy tizim - mavjudlik (tabiat, jamiyat va inson) tarkibidagi tizim osti sifatida ko'rib chiqish mumkin. «Yagona raqamli madaniyat» tushunchasi D.V.Galkin tomonidan uning bir necha darajalarida bir vaqtning o'zida belgilanadi, ularga turli xil obyektlar to'g'ri keladi: moddiy (artefaktlar), funksional (institutlar), simvolik (tillar), mental (mentalitet) va ma'naviy (qadriyatli) [11.11-16-bet].

Akademik sohada kapital sifatida turli xil sertifikatlar, akademik darajalar, tadqiqot grantlari, stipendiyalar va dotatsiyalar, ixtisoslashtirilgan ko'nikmalar, jumladan ingliz tili sohasidagi ko'nikmalar, masalan IELTS, TOEFL, APTIS, TKT, TESOL, CELTA funktsiya qilishi mumkin. Bunday kapitalni baholash o'lchovi tadqiqotlar yakunlari, innovatsion mahsulot, ilmiy maqolalar soni va sifati hamda ularning indeksatsiyasi, Scopus, Web of Science tizimlarining cheklangan resurslaridan va ma'lumotlaridan foydalanish imkoniyatlari, mintaqaviy yoki dunyodagi yetakchi ilmiy-ta'lim muassasalari bilan reyting nisbati bo'lishi mumkin. Buning barcha mezonlari globallashtirish oliy maktabning ustuvor aktiviga aylandi[12.122-bet].

Ta'lim funksiyalarini bilish nuqtai nazaridan ushbu ijtimoiy institutning tashkiliy modeli doirasida o'zaro ta'sirda ishtirok etuvchi subyektlar kompleksiga madaniy, qadriyatli va normativ ko'rsatmalar majmuasida institutsional yondashuv funksional yondashuv asosida olingan ma'lumotlarni sintez qilish imkonini beradi[13].

Funksional (ijtimoiy) darajaga turli aholi guruhlari hayot tarzini, kundalik turmush tarzini, o'zaro ta'sir shakllari va munosabatlarini, umumiy ijtimoiy-madaniy makonni bo'lishadigan turli aholi guruhlari rituarlari va an'alarini belgilaydigan institutlarni kiritish mumkin. Ular til, faoliyat turi, etnik va

geografik mansublik, o'zini ifoda etish va o'zini o'zi amalga oshirish usullari, yosh va boshqa insoniyat xususiyatlari bilan bog'liq bo'ladi. Shundan kelib chiqib, raqamli madaniyat ofis hujjatlarini yuritishdan tortib kosmik avtomatlarning sun'iy intellektiga va texnologik san'at «asalariga» qadar raqamli texnologiyalar yordamida institutsional madaniy amaliyotlarni amalga oshirish sifatida namoyon bo'ladi. Bu yerda, oddiy misollardan biri sifatida virtual muloqotni keltirish mumkin, unda o'zingizga istalgan obrazni yaratish hech qanday qiyinchilik tug'dirmaydi. Bugungi kunda virtuallik – bu hayot tarzidir, undan hech kim voz kechishni istamaydi (ayniqsa yosh avlod).

Simvolik darajada madaniyatni tushunishga birinchi turki shveysariyalik tilshunos Ferdinand de Sossyur (1857—1913) tomonidan berilgan. U lingvistika bilan bir qatorda, madaniyatshunoslik barcha belgi va tizimlarni ularning yig'indisida qamrab oladigan yanada kengroq fanni ifodalaydi deb hisoblagan. Madaniyat ushbu holda o'ziga xos, qat'iy ierarxizatsiyalangan «matn» sifatida ko'rib chiqiladi, uning tayanchi tabiiy til bo'lib, u fan, kundalik hayot va ayniqsa san'atdagi boshqa «tillar», ya'ni belgi tizimlari bilan bog'langan.

So'nggi vaqtlarda identifikatsiyani shakllantirishda muloqot madaniyati va xulq-atvor uslubi Internetdan foydalanishning dastlabki davridan farq qiladi. Tadqiqotchilar Internet davrining «paradoksini» qayd etadilar, u «shundan iboratki, garchi raqamli texnologiyalarni qo'llash yangi avlod vakillariga eng turli virtual platformalarda o'z «men»ining ko'plab variantlarini yaratish uchun deyarli cheksiz imkoniyatlarni taqdim etsa-da, baribir ular haqiqiy dunyodagi o'z identifikatsiyasiga ancha kuchli bog'langanlar. Raqamli avlod vakillarining ijtimoiy tarmoqlardagi shaxsiy profili deyarli shaxsiyat tavsifiga identikdir»[14.307-308-bet].

G'arbiy Yevropa tadqiqotchilarining ishlariga ko'ra, yigirmanchi asr oxirining umumiy falsafiy vaziyati axborotning oddiy ma'lumotlar massividan qadriy resurs va pragmatik ilmiy bilimga transformatsiyasi bilan shartlangan ijtimoiy, madaniy, ilmiy sohadagi sezilarli o'zgarishlar bilan chaqirilgan. Ijtimoiy progressning chuqur determinatsiyasi axborot va bilimning o'sib borayotgan hukmronligi axborot jamiyati kontsepsiyasi, axborot sivilizatsiyasi tushunchasining paydo bo'lishi[15.307-308-bet], hamma qamrovli informatizatsiya[16.160-bet] uchun asos bo'ldi. Axborot, mohiyat va vosita sifatida, ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanishni ta'minlovchi ustuvor omil xarakterini oldi, bilimlar esa iqtisodiy resurs sifatida namoyon bo'ladi, bu ijtimoiy munosabatlar tizimida ta'lim mohiyatini tubdan o'zgartiradi. Axborotga egalik qilish, bilimlar, kompetensiyalar bilan boyish, ularni tizimli ravishda kengaytirish («lifelong learning» konsepsiyalari) [23] zamonaviy iqtisodiyotda talabgorlik va raqobatbardoshlik shartlariga aylanadi.

Ba'zi tadqiqotchilar ta'limning tadbirkorlik jarayonlariga tobora ko'proq jalb etilishiga nisbatan juda skeptik qarashlarni bildirdilar. I. Illich zamonaviy talabalar uchun ta'lim olish yuqori daromadli investitsiyaga tenglashtirilishini, davlat esa ularni iqtisodiyot o'sishining asosiy resursi sifatida ko'rishini hisoblagan[17.39-bet]. Universitetlar tijorat korxonalariga, diplomlar yarmarkasiga aylanib, tovarlar va xizmatlar bozorida aniq kurashga kiritiladi. Talabalar ham o'sish iqtisodiyotiga jalb qilingan iste'molchilarga aylanib boradilar, ularning asosiy vazifasi bilimga tovar sifatida ega bo'lish, uni tegishli ustama bilan potentsial iste'molchi yoki ish beruvchiga qayta sotishdir. Hatto juda chuqur gumanistik «akademik mobililik» g'oyasi ham «ta'lim shoppingi»ga aylanadi, ya'ni o'quvchilar o'qitish yo'nalishi va mutaxassisligini oddiy iste'molchi supermarketda tanlaganidek tanlaydilar, eng yaxshi marketing taklifini qidiradilar[17.51-bet].

Hammaga ayonki, tarbiya inson borlig'ini belgilaydi, tarbiyaning tanazzuli, insoniy yetuklikning tanazzuliga olib keladi[18]. Shu bilan birga, akademik kapitalizm g'oyalari tarbiya jarayonlari bilan

bog'liq emas, shu sababli u zamonaviy G'arbiy Yevropa oliy ta'limi modelidan qonuniy ravishda siqib chiqariladi.

Bugungi globallashuv jarayonida esa, "raqamli ta'lim" hamda "raqamli madaniyat" tushunchalari birgalikda, bir-birini to'ldirgan holda rivojlanib bormoqda.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Куренной В.А. Философия либерального образования: принципы // Вопросы образования. 2020. № 1. С. 8.
2. Вебер А. Университет и историческая ситуация / Его же. Избранное. Кризис европейской культуры. СПб., 1998. С. 358.
3. См.: Ортега-и-Гассет Х. Миссия университета / пер. с исп. М. Н. Голубевой, А. М. Корбута. М., 2010. С. 91
4. Trow M. Problems in the Transition from Elite to Mass Higher Education // Policies for Higher Education. General Report on the Conference on Future Structures of Post-Secondary Education. Paris: OECD, 1974. P. 55-101.
5. Ясперс К. Идея университета / пер. с нем. Т. В. Тягуновой; ред. пер. О. Н. Шпарага; под общ. ред. М. А. Гусаковского. Минск: БГУ, 2006. С. 64.
6. Сергеева И.Л. Трансформация массовой культуры в цифровой среде // Культура и цивилизация. 2016. Том 6. № 6А. С. 55-65.
7. Луман, Н. Понятие общества // Проблемы теоретической социологии (Под. ред. А.О. Борноева) - СПб.: ТОО ТК Петрополис СПбГУ, 1994. 248 с.
8. Кочетков, В.В., Кочеткова, Л.Н. К вопросу о генезисе постиндустриального общества // Вопросы философии. №2. 2010. С. 23-33.
9. См.: Бурдьё, П. Социология политики: Пер. с фр. / П. Бурдьё; Сост., общ. ред. и предисл. Н. А. Шматко. - М.: Socio-Logos, 1993. 336 с.
10. Философия: 100 экзаменационных вопросов (экспресс справочник для студентов вузов), Ростов н/Д: Издательский центр «Мар Т», 1999. – С.150.
11. Галкин Д.В. Digital Culture: методологические вопросы исследования культурной динамики от цифровых автоматов до техно-био-тварей // Международный журнал исследований культуры. 2012. № 3 (8). С. 11-16.
12. Demeter M. World - Systemic Dynamics of Knowledge Production: The Distribution of Transnational Academic Capital in the Social Sciences // Journal of World-System Research. Budapest. Vol 25 (1). P. 122.
13. Смолин О.Н. Социально-философские основания стратегии модернизации России: роль образования и науки URL: http://www.smolin.ru/sites/default/files/content/read/education/politics/pdf/3_razdel1.pdf (дата обращения: 13.07.2023).
14. Максимова О. А. «Цифровое» поколение: стиль жизни и конструирование идентичности в виртуальном пространстве // Вестн. Челяб. гос. ун-та. 2013.
15. См.: Кастельс М. Могущество самобытности // Новая постиндустриальная волна на Западе: антология / под ред. В.Л. Иноземцева. М.: Academia, 1999. С. 307-308.
16. См.: Лиотар Ж.Ф. Состояние постмодерна. М.: Институт экспериментальной социологии СПб.: Алетейя, 1998. 160
- 17.

Иллич И. Освобождение от школ. Пропорциональность и современ. мир. М.: Просвещение, 2006. С. 39.

18. Ясперс К. Духовная ситуация времени URL: <http://psylib.org.ua/books/yaspk01/> (дата обращения: 12.07.2023)

Internet ma'lumotlari/ Internet data/Интернет-данные

19. <https://www.unesco.org/en/query-list/d/digital-education>

20. https://komanda-a.pro/blog/digital_culture

21. <https://president.uz/oz/lists/view/2228>. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga murojaatnomasi.

22. https://int.itmo.ru/uploads/dc/dc_bak.pdf

23. <https://ru.wikipedia.org>